

RUDOLF PROCHÁZKA

**Vývoj opevňovací techniky
na Moravě a v českém Slezsku
v raném středověku**

MORAVIA MAGNA

VÝVOJ OPEVNŮVACÍ TECHNIKY
NA MORAVĚ A V ČESKÉM SLEZSKU
V RANÉM STŘEDOVĚKU

SPISY ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
AVČR BRNO, v.v.i. 38
2009

Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku

RUDOLF PROCHÁZKA

Pavel Kouřil (ed.)

Recenzent PhDr. Ivana Boháčová, Ph.D

Práce vznikla v rámci projektu Grantové agentury ČR 404/07/1068 „Vývoj slovanské opevňovací techniky na Moravě v raném středověku“, výzkumného záměru Archeologického ústavu AVČR Brno č. AVOZ80010607. Publikaci podpořila Ediční rada Akademie věd české republiky a společnost Archaia Brno, o.p.s.

Projekt Moravia Magna

MORAVIA MAGNA

sous le patronage de
UNION ACADÉMIQUE INTERNATIONALE
Bruxelles

UNION INTERNATIONALE DES SCIENCES PRÉHISTORIQUES ET PROTOHISTORIQUES
(C.I.P.S.H – U.N.E.S.C.O)

Rudolf Procházka

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV
AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY BRNO, v.v.i.
BRNO 2009

ISBN 978-80-86023-98-4

Obsah

I. Úvod	9
II. Konstrukční řešení	10
III. Dřevozemní opevnění v raně středověké Evropě	19
III. 1. Pravěk a římské legie	19
III. 2. Německé země	23
III. 3. Anglosaská Anglie	28
III. 4. Severogermánská etnika	30
III. 5. Slovanská etnika západně Odry a Nisy	31
III. 6. Polské země	36
III. 7. Rus	49
III. 8. Maďarsko	54
III. 9. Čechy	57
III. 10. Předarpádovské Slovensko	72
III. 11. Dolní Rakousko	81
III. 12. Shrnutí	83
IV. Nástin dějin moravského bádání s přihlédnutím k vývoji v Čechách a na Slovensku	86
V. Společnost a opevněná ústředí v 8.–12. století	89
V. 1. Do pádu Velké Moravy	89
V. 2. Temné 10. století	97
V. 3. Pod vládou Přemyslovců	99
VI. Souhrn archeologických a historických pramenů k opevněním moravských a slezských hradišť z 8.–12. století	109
VI. 1. Biskupice (okr. Svitavy)	109
VI. 2. Bítov (okr. Znojmo)	110
VI. 3. Brno (okr. Brno)	111
VI. 4. Břeclav (okr. Břeclav)	115
VI. 5. Břeclav-Pohansko (okr. Břeclav)	117
VI. 6. Dolní Věstonice-Vysoká zahrada (okr. Břeclav) – hrad Strachotín	130
VI. 7. Drnholec (okr. Břeclav)	135
VI. 8. Hodonín (okr. Hodonín)	136
VI. 9. Hradec nad Moravicí (okr. Opava)	138
VI. 10. Hrádek (okr. Znojmo)	138
VI. 11. Chotěbuz-Podobora (adm. obec Chotěbuz, okr. Karviná)	139
VI. 12. Koblov-Landek (k.ú. Ostrava – Koblov, okr. Ostrava)	145
VI. 13. Kramolín-Hradisko (k.ú. Kramolín, okr. Znojmo)	145
VI. 14. Křenov (Zadní Arnoštov-Maršín)	147

VI. 15. <i>Kylešovice (adm. obec Opava, okr. Opava)</i>	150
VI. 16. <i>Líšeň-Staré Zámky (Brno-Líšeň, okr. Brno)</i>	152
VI. 17. <i>Mikulčice (okres Hodonín)</i>	159
VI. 18. <i>Nejdek-Pohansko (okres Břeclav)</i>	176
VI. 19. <i>Olomouc (okr. Olomouc)</i>	178
VI. 20. <i>Osvětimany-sv. Kliment (okr. Uherské Hradiště)</i>	184
VI. 21. <i>Přerov (okr. Přerov)</i>	186
VI. 22. <i>Radslavice-Zelená Hora (hrad Pustiměř, okr. Vyškov)</i>	195
VI. 23. <i>Rokytná (adm. obec Moravský Krumlov, okr. Znojmo)</i>	201
VI. 24. <i>Spytihněv (okr. Uherské Hradiště)</i>	204
VI. 25. <i>Staré Město-Uherské Hradiště (okr. Uherské Hradiště)</i>	207
VI. 26. <i>Strachotín-Petrova louka (okres Břeclav)</i>	223
VI. 27. <i>Sudoměřice-Hrůdy (okr. Hodonín)</i>	228
VI. 28. <i>Svitávka-Hradisko (okr. Blansko)</i>	232
VI. 29. <i>Ústí (okr. Hranice)</i>	238
VI. 30. <i>Víno-Vysoký les (adm. obec Slezské Rudoltice, okr. Bruntál)</i>	240
VI. 31. <i>Vranov (okr. Znojmo)</i>	240
VI. 32. <i>Vysočany – Palliardiho hradisko (okr. Znojmo)</i>	241
VI. 33. <i>Znojmo-Hrad (okr. Znojmo)</i>	243
VI. 34. <i>Znojmo-Hradiště (okr. Znojmo)</i>	246
 VII. Hlavní rysy opevňovací techniky v 8.–12. stol.	 255
VII. 1. <i>Konstrukce a techniky</i>	255
VII. 2. <i>Brány a věže</i>	268
VII. 3. <i>Fortifikace a areály hradíšť</i>	268
VII. 4. <i>Suroviny</i>	271
VII. 5. <i>Organizace výstavby</i>	272
VII. 6. <i>Trvanlivost, přestavby, zánik a transformace</i>	274
VII. 7. <i>Obranná funkce</i>	276
 VIII. Závěrečné shrnutí	 281
 IX. Exkurs	 283
<i>Ověření statiky vybraných příkladů dřevozemních opevnění</i> <i>(Jan Mattuš – Rudolf Procházka)</i>	
 X. Literatura	 289
 XI. Résumé	 341

Inhalt

I. Vorwort	9
II. Wege der Konstruktion	10
III. Holz-Erde Befestigungen im frühmittelalterlichen Europa	19
III. 2. Urgeschichte und römische Legionen	19
III. 2. Deutsche Länder	23
III. 3. Angelsächsisches England	28
III. 4. Nordgermanische Etnika	30
III. 5. Slawische Völkerschaften westlich der Oder und Neiße	31
III. 6. Polnische Länder	36
III. 7. Rußland	46
III. 8. Ungarn	54
III. 9. Böhmen	57
III. 10. Slowakei in der Vorarpadenzeit	72
III. 11. Niederösterreich	81
III. 12. Zusammenfassung	83
IV. Geschichte der mährischen Forschung mit Rückblick auf Böhmen und Slowakei	86
V. Gesellschaft und Befestigte Anlagen im 8.–12. Jahrhundert	89
V. 1. Bis zum Fall Großmährens	89
V. 2. Dunkles 10. Jahrhundert	97
V. 3. Unter der Regierung der Přemysliden	99
VI. Archäologische Quellen zu Befestigungen der mährischen und schlesischen Burgen aus dem z 8.–12. Jahrhundert	109
VI 1. Biskupice (Bez. Svitavy)	109
VI 2. Bítov (Bez. Znojmo)	110
VI 3. Brno (Bez. Brno)	111
VI 4. Břeclav (Bez. Břeclav)	115
VI 5. Břeclav-Pohansko (Bez. Břeclav)	117
VI 6. Dolní Věstonice-Vysoká zahrada (Bez. Břeclav) – Burg Strachotín	130
VI 7. Drnholec (Bez. Břeclav)	135
VI 8. Hodonín (Bez. Hodonín)	136
VI 9. Hradec nad Moravicí (Bez. Opava)	138
VI 10. Hrádek (Bez. Znojmo)	138
VI 11. Chotěbuz-Podobora (Gem. Chotěbuz, Bez. Karviná)	139
VI 12. Koblov-Landek (Gem. Ostrava – Koblov, Bez. Ostrava)	145
VI 13. Kramolín (Bez. Znojmo)	145
VI 14. Křenov (Bez. Svitavy)	147

VI. 15. <i>Kylešovice (Gem. Opava, Bez. Opava)</i>	150
VI. 16. <i>Líšeň-Staré Zámky (Gem. Brno-Líšeň, Bez. Brno)</i>	152
VI. 17. <i>Mikulčice (Bez. Hodonín)</i>	159
VI. 18. <i>Nejdek-Pohansko (Bez. Břeclav)</i>	176
VI. 19. <i>Olomouc (Bez. Olomouc)</i>	178
VI. 20. <i>Osvětimany-St. Kliment (Bez. Uherské Hradiště)</i>	184
VI. 21. <i>Přerov (Bez. Přerov)</i>	186
VI. 22. <i>Radslavice-Zelená Hora (Burg Pustiměř; Bez. Vyškov)</i>	195
VI. 23. <i>Rokytná (Gem. Moravský Krumlov, Bez. Znojmo)</i>	201
VI. 24. <i>Spytihněv (Bez. Uherské Hradiště)</i>	204
VI. 25. <i>Staré Město-Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště)</i>	207
VI. 26. <i>Strachotín-Petrova louka (Bez. Břeclav)</i>	223
VI. 27. <i>Sudoměřice-Hrůdy (Bez. Hodonín)</i>	228
VI. 28. <i>Svitávka-Hradisko (Bez. Blansko)</i>	232
VI. 29. <i>Ústí (Bez. Hranice)</i>	238
VI. 30. <i>Víno-Vysoký les (Gem. Slezské Rudoltice, Bez. Bruntál)</i>	240
VI. 31. <i>Vranov (Bez. Znojmo)</i>	240
VI. 32. <i>Vysočany-Palliardího hradisko (Bez. Znojmo)</i>	241
VI. 33. <i>Znojmo-Burg (Bez. Znojmo)</i>	243
VI. 34. <i>Znojmo-Hradiště (Bez. Znojmo)</i>	246
 VII. Grundrisse der Befestigungstechnik im 8.–12. Jahrhundert	 255
VII. 1. <i>Konstruktionen und Techniken</i>	255
VII. 2. <i>Tore und Türme</i>	268
VII. 3. <i>Befestigungen und Burgareale</i>	268
VII. 4. <i>Rohstoffe</i>	271
VII. 5. <i>Bauorganisation</i>	272
VII. 6. <i>Dauerhaftigkeit, Umbauten, Verfall und Transformation</i>	274
VII. 7. <i>Wehrhafte Funktion</i>	276
 VIII. Zusammenfassung	 281
 IX. Exkurs	 283
<i>Überprüfung der Statik der ausgewählten Beispiele der Holz-Erde-Befestigungen</i> <i>(Jan Mattuš – Rudolf Procházka)</i>	
 X. Quellen und Literatur	 289
 XI. Resumé	 341

MORAVIA MAGNA

Rudolf Procházka

**Vývoj opevňovací techniky
na Moravě a v českém Slezsku
v raném středověku**

Grafický redaktor: Ludmila Rybková

All rights reserved
Copyright © 2009

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV
AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY BRNO, v.v.i.
BRNO 2009

Tisk
REPROCENTRUM a.s. Blansko

ISBN 978-80-86023-98-4

MORAVIA MAGNA

ISBN 978-80-86023-98-4

SPISY ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
AVČR BRNO 38
2009